९९

वम्रो वैखानसः। इन्द्रः। त्रिष्टुप्।

कं नश्चित्रमिषण्यसि चिकित्वान्पृथुग्मानं वाश्रं वावृधध्यै।
कत्तस्य दातु शवसो व्युष्टौ तक्षद्वज्रं वृत्रतुरमपिन्वत्॥ १०.०९९.०१

पृथुग्मानम्- पृथुळाम्। वाश्रम्- मन्त्रमयीम्। कम्- काम्। चित्राम्- असाधारणीं सम्पदम्। चिकित्वान्- जानन्। नः- अस्मदर्थम्। इषण्यसि- प्रेरयसि। वृत्रतुरम्- आवारकहिंसकम्। यं वज्रम्। तक्षत्- त्वष्टा ससर्ज। अपिन्वत्- असिञ्चत्। तस्य। शवसः- वज्रस्य। व्युष्टौ- व्याप्तौ। कत् दातु- किं दानं भवेत्॥१॥

स हि द्युता विद्युता वेति साम पृथुं योनिमसुरत्वा ससाद।
स सनीळेभिः प्रसहानो अस्य भ्रातुर्न ऋते सप्तथस्य मायाः॥ १०.०९९.०२

सः- असाविन्द्रः। हि- खलु। द्युता- दीप्तिमता। विद्युता- वज्रेण। साम। वेति- गच्छति। असुरत्वा- स्वप्राणबलेन। पृथुं योनिम्- बृहत्सदनम्। ससाद- उपविष्टवान्। सः। सनीळेभिः- समानसदनैः स्वभ्रातृभिर्मरुद्भिर्युक्तः। प्रसहानः- शत्रुबलानि प्रसहन् भवति। सप्तथस्य- सप्तधा विभक्तस्य। अस्य- एतस्य मरुद्गणस्य। भ्रातुरिन्द्रस्य। मायाः- प्रज्ञाः। यज्ञमृते। न- न भवन्त्येव॥२॥

स वाजं यातापदुष्पदा यन्स्वर्षाता परि षदत्सनिष्यन्।
अनर्वा यच्छतदुरस्य वेदो घ्नञ्छिश्नदेवाँ अभि वर्पसा भूत्॥ १०.०९९.०३

सः- असाविन्द्रः। वाजम्- युद्धम्। याता- गन्ता। अपदुष्पदा- अपगतदुष्टगत्या। यन्- गच्छन्। सनिष्यन्- सम्भक्तुमिच्छन्। स्वर्षाता- स्वर्गसम्भक्ता। परि षत्- परिषीदति। अनर्वा- असाधारणप्राणः। शिश्नदेवान्- शिश्नोपलक्षितकाममूढानि भावनानि। घ्नन्- नाशयन्। शतदुरस्य- प्रभूतद्वारयुक्तशरीरपुरे। वेदः- निहितां सम्पदम्। निहितं ज्ञानं वा। वर्पसा- स्वबलेन। अभि भूत्- अभिभवति॥३॥

Dr Rangani
WEBOLIM

स यह्व्योऽअवनीर्गोष्वर्वा जुहोति प्रधन्यासु सस्निः।

अपादो यत्र युज्यासोऽरथा द्रोण्यश्वास ईरते घृतं वाः॥ १०.०९९.०४

अर्वा- गतिशीलः। सस्निः- सरणकुशलः। सः- असाविन्द्रः। यत्र। अपादः अरथाः- पादादिसाधनहीना अपि। द्रोण्याश्वासः- द्रुतव्यापनाः। युज्यासः- योगयुक्ता भावनाः। वाः घृतम्- जीवोदकम्। ईरते- प्रेरयन्ति। तत्र। प्रधन्यासु- भाग्यवत्सु। गोषु- चिद्रश्मिषु। यह्व्यः- महतीः। अवनीः- जीवोदकधाराः। आ जुहोति- आह्वयति आक्षिपति। अपां चिद्रश्मीनामल्प एव भेदः। आपः प्रायशः श्रुतिषु संसारस्थसमस्तनामरूपाणां मनोबुद्ध्यहङ्कारादीनामाधारशक्तिप्रवाहः। रश्मयस्तु तस्य प्रवाहस्यापि आधारभूतश्चिच्छक्तिप्रवाहः। क्वचिच्चिद्रश्मयोऽप्याप इत्युच्यन्ते अनयोरल्पमेवान्तरमिति कारणात्॥४॥

स रुद्रेभिरशस्तवार ऋभ्वा हित्वी गयमारेअवद्य आगात्।

वम्रस्य मन्ये मिथुना विवव्री अन्नमभीत्यारोदयन्मुषायन्॥ १०.०९९.०५

सः- असाविन्द्रः। अशस्तवारः- अप्रार्थितधनोपि धनदाता। ऋभ्वा- महात्मा। आरेअवद्यः- दूरङ्गतदोषः। गयम्- स्वधाम। हित्वी- हित्वा। रुद्रेभिः- मरुद्भिः प्राणविशेषैः। आगात्- अगमत्। वम्रस्य- मन्त्रविदः। मिथुना- दम्पती। विवव्री- विगतज्वरौ। मन्ये- इति चिन्तयामि। वम्रः- मन्त्रवित्। अन्नम्- इन्द्रार्थं समर्पितव्यं हव्यं दस्युहस्तगतम्। मुषायन्- हरन्। अभीत्य- दस्युसकाशात् प्राप्य। अरोदयत्- शत्रुं रोदयति॥५॥

स इद्दासं तुवीरवं पतिर्दन्षळक्षं त्रिशीर्षाणं दमन्यत्।

अस्य त्रितो न्वोजसा वृधानो विपा वराहमयोअग्रया हन्॥ १०.०९९.०६

सः- असाविन्द्रः। इत्- एव। दासम्- उपक्षपयितारम्। तुवीरवम्- बहु गर्जन्तं वृत्रम्। दन्- दमयन्। पतिः- चिद्रश्मिपालकः सन्। षळक्षम्- षण्णेत्रम्। त्रिशीर्षाणम्- त्रिशिरसम्। दमन्यत्- जेतुमैच्छत्। अस्य- एतस्येन्द्रस्य। ओजसा- बलेन। त्रितः-स्वरूपतस्तीर्णतमस्तिरस्कृताज्ञानो

Dr. Rangaji
WEBOLIM

वा। नु- क्षिप्रम्। वृधानः- वृद्धः। अयोअग्रयया- अयःसाराग्रयया। विपा- अङ्गुळ्या। वराहम्- मेघं मेघोपलक्षितजडम्। व्यहन्- वृष्ट्यर्थं जघान ॥६॥

स द्रुह्वणे मनुष ऊर्ध्वसान आ साविषदर्शसानाय शरुम्।
स नृतमो नहुषोऽस्मत्सुजातः पुरोऽभिनदर्हन्दस्युहत्ये॥ १०.०९९.०७

सः- असाविन्द्रः। द्रुह्वणे- दृढं ह्वातव्याय। मनुषे- मनुष्याय। ऊर्ध्वसानः- उच्छ्रितगुणैर्वृत्रान्तकः सन्। अर्शसानाय- हिंसकाय। शरुम्- स्वायुधं वज्रम्। आ- आभिमुख्येन। साविषत्- प्रेरयति। सः- असाविन्द्रः। नृतमः- वीरतमः। नहुषः- मनुष्यः। अस्मत्- अस्मासु। सुजातः- सुष्ठु प्रादुर्भूतः। अर्हन्- पूज्यः सन्। दस्युहत्ये- चोरनाशनाय। पुरः- बन्धनानि। अभिनत्- बिभेद ॥७॥

सो अभ्रियो न यवस उदन्यन्क्षयाय गातुं विदन्नो अस्मे।
उप यत्सीददिन्दुं शरीरैः श्येनोऽयोपाष्टिर्हन्ति दस्यून्॥ १०.०९९.०८

सः- असाविन्द्रः। अभ्रियः- मेघ्यः। न- सम्प्रति। यवसे- धान्यप्रदानाय। उदन्यन्- उदकं दातुमिच्छन्। नः- अस्मभ्यमृत्विग्भ्यः। अस्मे- अस्मै यजमानाय च। क्षयाय- शरणाय। गातुम्- मार्गम्। विदन्- लम्भयन्। यत्- यदा। इन्दुम्- सोमं रसम्। शरीरैः- स्वकीयनानारूपैः। उप सीदत्- उपास्ते। तदा। श्येनः- मुमुक्षुः। श्येनः श्रुतौ मुमुक्षुमोक्षादिप्रतीकः। अयोपाष्टिः- अयःसारपाणिः। दस्यून्- चोरभावनानि चोरान् स्वार्थपरान् वा। हन्ति- नाशयति ॥८॥

स व्राधतः शवसानेभिरस्य कुत्साय शुष्णं कृपणे परादात्।
अयं कविमनयच्छस्यमानमत्कं यो अस्य सनितोत नृणाम्॥ १०.०९९.०९

सः- असाविन्द्रः। व्राधतः- महतोपि शत्रून्। शवसानेभिः- बलवद्भिर्वज्रैः। अस्य- आक्षिप्य। असु क्षेपणे। कुत्साय- कर्मशीलायोपासकाय। कुत्सा एते हर्यश्वाय शूषमिति श्रुतावेवमेव दृश्यते। शुष्णम्- शोषकम्। कृपणे- मन्त्रैः स्तुते सति। परादात्- पराभूय ननाश। यः। अत्कम्- स्वकीयं

Dr. Rangani
WEBOLIM

रूपम्। अस्य- इन्द्रार्थे। उत- अपि च। नृणाम्- मनुष्यहिताय। सनिता- सम्भक्ता। कविम्- तं क्रान्तदर्शिनम्। शस्यमानम्- मन्त्रयुक्तम्। अयम्- इन्द्रः। अनयत्- शोभनमार्गे नयति ॥९॥

अयं दशस्यन्नर्यैभिरस्य दस्मो देवेभिर्वरुणो न मायी।
अयं कनीन ऋतुपा अवेद्यमिमीताररुं यश्चतुष्पात्॥ १०.०९९.१०

अयम्- एषः। अस्मै- एतस्मै उपासकाय। नर्यैभिः- नरहितसाधनैः। दशस्यन्- वरं प्रयच्छन्। देवेभिः- द्युतिभिः। दस्मः- दर्शनीयः। वरुणः- ऋताधिदेवता। न- इव। मायी- विद्वान्। अयम्- एषः। कनीनः- कमनीयः। ऋतुपाः। अवेदि- अज्ञायि। यः। चतुष्पात्- पादचतुष्टययुक्तः। तम्। अररुम्- अरिम्। अमिमीत- हिंसितवान्। मीङ् हिंसायाम् ॥१०॥

अस्य स्तोमेभिरौशिज ऋजिश्वा व्रजं दरयद्वृषभेण पिप्रोः।
सुत्वा यद्यजतो दीदयद्गीः पुर इयानो अभि वर्पसा भूत्॥ १०.०९९.११

औशिजः- कामयमानः। ऋजिश्वा- आर्जवगतिः। अस्य- एतस्येशनाधिदैवतस्य। स्तोमेभिः- मन्त्रैः। वृषभेण- वर्षकेणेन्द्रेण। पिप्रोः- पूरकस्य। व्रजम्- चिद्रश्मिसमूहबन्धम्। दरयत्- विदारयति। सुत्वा- रसनिष्पादकः। यजतः- उपासकः। गीः- मन्त्रान्। दीदयत्- उद्दीपयति। पुरः- बन्धनानि प्रति। इयानः- सरन्। वर्पसा- स्वबलेन। अभि भूत्- तान्यभिभवति ॥११॥

एवा महो असुर वक्षथाय वम्रकः पड्भिरुप सर्पदिन्द्रम्।
स इयानः करति स्वस्तिमस्मा इषमूर्जं सुक्षितिं विश्वमाभाः॥ १०.०९९.१२

एव- एवम्। महः वक्षथाय- महद्वहनाय। असुर- प्राणद। वम्रकः- मन्त्रवित्। मन्त्रोद्गारी। वम् उद्गिरणे। अनुव्रतायेति मन्त्रस्य भाष्यसन्दर्भे वम्रशब्दस्य एवमेव व्याख्यां करोति सायणः। पड्भिः- स्वसदाचरणैः। इन्द्रम्- ईशनाधिदैवतम्। उप सर्पत्- उपागच्छति। सः- असाविन्द्रः। इयानः- उपासकं प्रति गच्छन्। अस्मै- एतस्मै। स्वस्तिम्- मङ्गळम्। करति- करोति। इषम्- सत्सङ्कल्पम्। ऊर्जं- प्राणम्। सुक्षितिम्- शोभनाध्यात्मभूमिकाम्। विश्वम्- सर्वम्। आभाः- आभरतु ॥१२॥

Dr. Rangani
WEBOLIM